

Radics Viktória

Abszurd lapszemle

A szarajevói zsidó hitközség közlönyének három háborús számát tartom a kezemben. Megakad a szemem egy kerek számjegyen: 500 éve, 1492-ben született meg Spanyolországban a szefárdok kiűzetését elrendelő törvény, melynek következtében a spanyol zsidók egy része az Oszmán Birodalomhoz tartozó Boszniában telepedett le. Nem akarok hinni a szememnek: félezer év kellett ahhoz, hogy a spanyol király formálisan is törölje ezt az ediktumot - micsoda jubileum! – így a szarajevói zsidók egy töredéke „visszatérhetett”, jobban mondva visszamenekülhetett ük-ük-ükapáik hazájába. A jubileum tehát a két kiűzetés közötti időt jegyzi, az igencsak megkésített „hazatérés” valójában idegenbe menekülést jelent, az ősi otthon menhelyet, az ünnep: keserves napot, a siralom, legfőljebb a sírva vigadás napját, a papírforma törvénytörlése pedig egy új, nem papírforma, de semmivel sem kevésbé irgalmatlan ediktum életbe lépését.

Ha mi, akik tehetjük, mert nem lőnek ki bennünket gránátok az íróasztalunk mellől, kicsit spekulálunk, abszurdnak mondhatjuk a szarajevói zsidó hitközség fő tevékenységét is, mely nem abban áll, hogy megfelelő életkörülmé-

nyeket biztosítson tagjainak, hanem abban, hogy kitranszportálja a szülővárosukból, és idegenben helyezze el őket. Életmentésről van szó, természetes ösztönről és erkölcsről, meg kell tehát állapítanunk, tehetetlenül spekulálván, hogy ami természetes, az abszurd.

A „transzport” szó ne keltsen bennünk kellemetlen történelmi reminiscenciákat, mert ez a szó Szarajevóban ma valami jót jelent, örömet: elhagyhatod a lakásodat (ha még megvan), a családodat (ha még megvan), távozhatasz a nagyvilágba! És a szerencsés „transzportáltak” sírva vigadnak.

Historia est magistra vitae – hirdeti büszkén a közlöny: ezúttal a zsidók nem engedték át magukat a sors (mondhatjuk nyugodtan: a végzet) kényének-kedvének, hanem elmenekültek előle; megszervezték soraikat, és emberek ezreit mentették meg az éhhaláltól és a pusztulásból. Menekülj és/vagy ments! – sommázhatjuk tehát ironikusan a történelem hosszú leckéjét kényelmes szobánkban, az új évezred küszöbén, ad absurdum tömören. Mi van még?

Lapozzunk tovább.

A közlöny lehozza dr. Rafael Papo Jeruzsálemből Boszniába írt levelét. A nőgyógyász

doktor úr optimista hangon számol be öt hónapja tartó „félpartizán” életéről „a szép, termékeny, igen dolgos” országban, az éppen tető alá hozott új lakásról. „Kétezer év után végre rendezzük társadalmi-politikai helyzetünket, miközben nap mint nap 1000 lélek érkezik kis hazánkba, hogy megtalálják Parnasszusukat. Kenyér van bőven, sőt különféle sajtok is meg zöldség – igaz, hús nem nagyon, miként a cukor, a zsír sem elég, mégis igen nagyon meg vagyunk elégedve.” Az új otthon építésének nehézségei közepette az idős doktor úr számára a „lecke” és a „példa” nem más, mint „gyönyörű anyánk, Jugoszlávia népfelszabadító háborúja”. A levél „Tito Jugoszláviájának” szóló üdvözléssel zárul.

Mi is a história?

A doktor úr nyilván elfelejtette megtanulni a leckéből, hogy javarészt éppenséggel a Tito által létrehozott Jugoszláv Néphadsereg katonái döntötték romba többek között a fél (vagy az egész?) Szarajevót is. A közlőny következő lapjáról pontosan értesülhetünk arról, hogy a zsidó műemlékek közül mi és mennyire ment tönkre a városban. A régi zsidó temető például, melynek magja a XVII. századból való, csatatérre változott. Az évszázados, egészen sajátos művészetről tanúskodó síremlékek golyóálló pajzsoként és orvlövészek búvóhelyeként szolgálnak. De tegyük hozzá, hogy Európa egyik legbecsebbnek tartott temetője már a háború előtt is igen elhanyagolt állapotban volt, egy fölmérés a temető 70 százalékát sérültnek találta, és 626 síremlék romos állapotát regisztrálta. Némi rossz ízű szarkazmussal azt mondhatnánk, hogy a háború csupán tökélyre vitte a rombolást.

Nézzük azonban, mi van a nekropoliszon túl. A hívószó, mondhatni: a bűvös szó, mely a zsidó hitközség felé tereli a szarajevóiakat: az élelem és a gyógyszer. A zsidó konyhán 350 ember étkezik naponta, közülük 50 zsidó. A zsidó patikában már régen elmúlt a milliomodik orvosság kiadásának ünnepi alkalma. Az egy-

szerű statisztikai számításból babonás formula kerekedik, pontosan idézem: a háború kezdete óta 1993 közepéig minden szarajevói ember legalább háromszor fordult meg a három szarajevói zsidó patika egyikében, ahol is legalább három gyógyszert kapott kézhez. Fűzzük hozzá azt is, hogy 358 tonna élelmet és 100 000 levelet osztottak szét, és 10 000 alkalommal teremtetek rádiókapcsolatot az egymástól elszakadt családtagok között.

Az elhunytak és elesettek számlálását ezúttal mellőzzük.

A zsidó hitközség közlőnye természetesen a vallási ünnepekről is hírt ad, és hagyományörzéssel, a régi zsidó családok múltjával is bőségesen foglalkozik.

Csak hogy Szarajevóban már alig van zsidó, hisz, a hitközség munkájának hála, elmenekültek.

Rešad Gogalija, a közlőny főszerkesztője is muzulmán. A háború két éve alatt – az ilyen számadatoktól, úgy látszik, még sincs szabadulás – 27 hozzátartozóját vagy barátját vesztette el. Bekapcsolódott a hitközség munkájába, mint sokan mások, szerbek, horvátok, muzulmánok. A La Benevolencia, a hitközség humanitárius szervezete, úgy mondják, „a zsidó válasz Auschwitzra”. Nemzetiségi összetétele nagyjából megfelel a Szarajevóénak: 19 muzulmán, 13 szerb, 9 horvát dolgozik ott, csak a zsidók száma – 19 – „aránytalanul” nagy (elnézést az abszurd fogalmazásért). Úgy tűnik, nemcsak a szervezet struktúrája, hanem a „zsidó” szó jelentésszerkezete is átrendeződik: vallási és nemzetiségi kötöttségei lazulnak, s egy más tartalom kerül előtérbe. A szarajevói judaizmusban a Heszed, a Könyörület dominál, bosnyákul: „Milosrdje”, s azok az abszurd mellékszövegek, melyek kísérik, tőlünk származnak, akik a fűtött szobából nyerünk betekintést a vérfürdőbe. Hisz annak, aki megkapja az inzulinját vagy a papírt, hogy mehet, nyilvánvalóan és egyszerűen az az egy igaz élet, melynek legfőbb értelme, hogy lehet. Menekülhet.